

**LONDRA BÜYÜKELÇİLER KONFERANSINDA
ARNAVUTLUK'UN SINIRLARI MESELESİ 1912-1913**

**THE ISSUE OF BORDERS OF ALBANIA AT THE CONFERENCE
OF THE AMBASSADORS IN LONDON 1912-1913**

*İhsan Burak BİRECİKLİ**

Özet:

I. Balkan Harbi'nden sonra Londra'da büyük güçlerin (İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve Rusya) büyükelçilerinin katıldığı Süferâ Konferansı toplandı. Konferans 17 Aralık 1912 tarihinde İngiliz Bakanı Edward Grey önderliğinde toplandı. Büyük güçlerin Arnavutluk üzerinde siyasi çıkarları vardı. Geniş bir Arnavutluk istemiyorlardı, onların istediği diğer Balkan devletleri (Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan) için bir tehdit unsuru olmayacak bir Arnavutluk inşa etmekte. Bu sebeple Arnavut nüfusun yaşadığı yerleri Balkan devletleri arasında paylaştırdılar. Sadece Balkan devletlerinin menfaatlerine dikkat ettiler. Sırbistan denize kıyısı ve limanı olmayan bir devlet olduğu için ticari ürün ve silahı istediği gibi satın alamıyordu. Büyükelçiler Arnavutluk'un sınırlarını belirlemek için tartıştılar. Arnavutluk sınırları işini çözmeyi Adriyatik ve Ege adaları meselesine bağladılar. Arnavutluk Devleti'nin sınırlarını çizmek için Uluslararası Sınır Komisyonları kuruldu. Bu çalışmada Londra'da toplanan Büyükelçiler Konferansı'nda Arnavutluk'un sınırlarının nasıl belirlendiği incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Süferâ Konferansı, Londra Barış Konferansı, Düvel-i Muazzama, Balkan Harpleri, Arnavutluk, Adriyatik Denizi, Epir, İşkodra.

Abstract:

After the First Balkan War, the Conference of Ambassadors held in London and representing the six Great European Powers. (England, Germany, France, Italy, Austria and Russia.) It began its work on 17 December in 1912 under the direction of the British secretary Edward Grey. European powers had politico-strategic interests on Albania, which cross the boundaries of Balkan States. They could not allow the establishment of bigger Albania and being a threat to the safety of the members of the Balkan Alliance (Serbia, Montenegro, Bulgaria, Greece). It has been foreseen the fragmentation of Albania between them. Thus, the Great Powers didn't respect the sovereignty and the territorial integrity of Albania aimed at meeting its neighbors' intentions. For example Serbia that is landlocked, with no access to an ocean and sea, has a disadvantage because it cannot easily transport and import products and guns to other parts of the world. They discussed the borders of Albania

* Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Batman
ibburak@hotmail.com

in the conference. The issue of borders connected to solving the Adriatic question and Aegean Islands problems. They established International Boundary Comissions to study the exact border. This paper aims to analyze the attitude of Great Powers on Albanian's borders in the Conference of Ambassadors in London.

Key words: The Conference of the Ambassadors, The London Peace Conference, Great Powers, Balkan Wars, Albania, Adriatic Sea, Epirus, Shkoder.

GİRİŞ

Balkan Harbi'nde yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti'ne büyük devletler bir bedel ödeyeceklerdi. Balkan haritasını yeniden dizayn etmek istediler (BHK.227/5-11). İngiliz diplomat Fitzmaurice'e göre; Balkan devletleri yedinci büyük gücü ve büyük devletlere çok iyi hizmet ediyorlardı (Berridge, 2016, s. 172). Büyük Güçler ortak bir çözüm bularak Balkanlar'daki yeni statükoyu belirlemek istediler. Bunun için Londra'da iki adet konferans icra edildi. Çünkü emperyalist devletlerin siyasal ahlakı gereği yenilenlerin kendi başlarına karar almasına izin verilemezdi. Birinci konferans büyük devletlerin elçilerinden (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İtalya, Avusturya) meydana gelen Süferâ Konferansı idi. İkinci konferans savaşa katılan devletlerin (Osmanlı, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan) Barış Konferansı idi (BHK.655/1-23). İlk konferans bütün kararları alıp uygulatacak yani her şeyi pişirip yapacaktı. Büyükelçiler konferansında; bağımsız bir Arnavutluk kurulması, bir prens atanması ve Arnavutluk Devleti'nin sınırlarının belirlenmesi, Sırbistan'ın Adriyatik Denizi'ne çıkması vb. konular tartışıldı (Hayta, 2008, s. 24). Konferansın amacı; büyük devletlerin siyasi çıkarlarına dokunmayacak bir surette kararlar almaktı. Pek çok yönden bu konferans Balkan Harbi'ndeki Osmanlı yenilgisini Şark meselesine herkesin kabul edebileceği bir çözüm bulma fırsatına dönüştürmeye yönelik bir girişimdi (Erickson, 2013, s. 310). Alman Başbakanı Otto von Bismarck'ın Berlin Kongresi'ndeki diplomatik rolüne soyunan İngiliz Bakan Edward Grey, 11 Aralık 1912 tarihindeki nutkunda: “...Berlin Antlaşması'nı imzalamış devletler fikir mübadelesinde bulunacaktır. Görüşmelerin amacı çıkarlarımıza dokunan konular üzerinde anlaşma sağlamaktır” (Karal, IX, 1999, s. 328-329). İngiltere Arnavutluk'ta bir çıkarı olmadığı için savaşa karışmamaktadır. O sadece devletler arasında arabuluculuk yapmak arzusundadır (Poincare, 2013, s. 333). Osmanlı Devleti Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa, büyük devletlerin isteğiyle savaşı durdurmayı ve barış görüşmeleri için Londra'ya bir heyet göndermeyi kabul etti (Şimşir, 1989, s. CCXIII). Eğer küçük düşürücü ve ağır koşullar ileri sürülürse Osmanlı askeri gücünün arttığını ve savaşa hazır olduklarını söyledi (Ahmad, 1995, s. 145). Osmanlı basını anlamıştır ki, Büyük güçlerden yardım beklemek boştur (Kansu, 2016, s. 523). Barış

Konferansında Osmanlı Devleti'ni, Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Reşit Paşa, Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa ve Bahriye Nazırı Vekili Salih Paşa temsil ettiler (İ.MMS.156/1330/Za-06). Londra'daki Barış Konferansı 16 Aralık'ta (The Guardian, December 14, 1912, s. 9), Büyükelçiler Konferansı ise 17 Aralık 1912'de faaliyete geçti (The Times, December 18, 1912, s. 6).

İngiltere Başbakanı Asquith Balkan devletlerini destekleyen ve statükonun değiştirilmesi gerektiğini belirten bir konuşma yaptı: “Avrupa'nın genel görüşü, savaşı kazanan Balkan devletleri kendilerine pahalya mal olan meyvelerden mahrum bırakılmamalıdır” (Kocatürk, 2011, s. 122-123). Büyükelçiler konferansının ilk görüşmesi İngiliz Bakan Grey'in Londra'daki resmi ofisinde gerçekleştirildi (Hayta, 1997, s. 441). Grey dışında toplantıya Almanya'dan Prince Lichnowsky, Fransa'dan Paul Cambon, Rusya'dan Count Benckendorff, Avusturya-Macaristan'dan Count Mensdorff-Pouilly ve İtalya'dan Marquis Imperiali katıldı (Pearson, 2004, s. 35). Londra'daki konferansta birinci mesele, itilaf ve ittifak devletleri arasındaki ihtilafı gidermek olup Balkanlardaki güvenlik ve barışı ikinci derecede bir mesele idi. Grey'in söylediği gibi Büyük Güçlerin amacı; ihtilafli konularda en iyi çözümü bulmak değil, Büyük devletler arasındaki dengeyi ve barışı korumak gerektiğiydi (Londra Müzakeratı ve İki Zümre-i Düveliye, Sabah, 11 Aralık 1912). Bu arada Osmanlı matbuatında; Osmanlı Devleti'nin varlığı ile alakalı hususlarda asla taviz verilmemesi gerektiği, Arnavutluk ve Makedonya gibi konularda esnek olunabileceği, ancak eski Osmanlı Devleti başkenti olan Edirne ve Osmanlı kıyılarına yakın olan Ege Adaları meselesinde asla taviz verilmemesi gerektiği dile getiriliyordu (İki İctima, İkdam, 17 Aralık 1912). Arnavutluk ve Makedonya'nın savunulamaz olduğunu düşünen Osmanlı idaresi, bu iki bölgeyi erişilemez hedefler sıfatıyla gözden çıkardı (Erickson, 2013, s. 310). Büyük devletler bazı kararları uygulamak üzere oldukları için Osmanlı hükümetinin de fedakârlık yapacaksa uygun zamanda ve yerde bunu yapması gerektiği tavsiye ediliyordu (Londra'da Ne Yapılacak?, Sabah, 13 Aralık 1912).

Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Alman politikacıların sözleri ilginçtir. İngiliz yanlısı olarak bilinen Jön Türklerden Mehmet Selahattin Bey'in yazdıklarına göre Alman İmparatoru II. Wilhelm: “Rumeli'nin devletlerce paylaşılması kaçınılmazdır. Zaten size de Rumeli'nin faydası yoktur. Sizin Anadolu'da bulunup bir büyük devlet halinde kalmanız pek uygundur. Irak, İran, Türkistan ve Kafkasları elinize alırsanız bir Turan devleti kurarsınız. İşte bu ülke 80-100 milyonluk bir Asya devleti olur” (Selahattin, 2006, s. 85). Yine bir başka sözü: “Balkan devletleri genişlemek görüşündedirler. Eğer savaşı kazanırlarsa haklı olacaklar ve belli bir ödül almalarına izin verilecektir. Şark Meselesi ateşle ve kanla çözümlenmelidir. Ama bizim için en elverişli bir anda” (Yerasimos, 2001, s. 448).

Konferans sırasındaki tartışmalarda Balkanlarda kendi himayesinde bir bağımsız Arnavutluk Devleti isteyen Avusturya ve İtalya siyaseti ile Karadağ ve Sırp'ların emellerini destekleyerek Arnavut milliyetçiliğinin Viyana yönetiminin bir icadı olduğunu savunan Rus ve Fransız siyaseti arasında iki parçaya ayrıldı (Castellan, 1995, s. 391). Osmanlı matbuatı Londra'daki konferansta Sırbistan ile Avusturya arasında Arnavutluk ve Adriyatik Denizi konularından dolayı bir anlaşmazlık yaşandığını yazıyordu (Mütareke Müzakeratı, İkdâm, 26 Kasım 1912). Rusya, Sırbistan'a en azından ticari amaçlı olarak denize çıkış yolu verilmesini ve Arnavutluk'un Avusturya'ya bağımlı bir devlet haline gelmesinin önlenmesini istiyordu. Rus Çarı II. Nikola, Arnavutluk Devleti'nin kurulmasını Rusya'nın kabul etmesi karşılığında Viyana'dan Rus himayesindeki Slav devletleri ile ilgili konularda sorun çıkarmamasını talep etti (Aslanova, 2011, s. 74). Büyükelçiler konferansının ilk üç oturumu sonucunda büyük güçler, Arnavutluk'un bağımsızlığını resmen tanıdılar ve Sırbistan'a Adriyatik denizine çıkma imkânı vermek istediler (The Times, December 21, 1912, s. 6). Ustaca ayaklandırılan Arnavutlar Osmanlı toprakları içinde vahim bir güçlük doğurdular (Nivet, 2011, s. 37). I. Balkan Harbi esnasında Osmanlı toprakları Balkan müttefikleri tarafından işgal edilmiş olduğu için Avrupa devletleri Londra'daki konferansta olaylara bir oldu bitti gözüyle baktılar. Onlar sadece küçük bir Arnavutluk Devleti'nin kurulmasıyla ilgili tartışmalar yürüttüler (Hamzaoğlu, 2010, s. 378). Konferansta ilk çıkan kararlardan biri; Osmanlı heyetine savaşın uzamasının İstanbul'u ve hatta Anadolu'daki diğer vilayetlerini tehlikeye atacağını hatırlatan bir nota göndermek oldu (Demirci, 2016, s. 77). Dünya siyasetine yön veren güçlerin katıldığı konferansta; Balkan Harbi ile ortaya çıkan durum masaya yatırıldı (HR.SYS.2468/11). Büyük güçler, Osmanlı Devleti'ni her parçası kendilerinden birinin payına düşecek bir av olarak görüyordu (Nivet, 2011, s. 35). İtalya, Sırbistan'ın Adriyatik Denizine çıkmasını önlemek ve Yunan işgalindeki Kuzey Epir'i alıp bir Arnavutluk kurmak istiyordu. Avusturya da Sırp ve Yunan genişlemesine karşı çıkararak bağımsız bir Arnavutluk kurulmasına taraftardı. Yunanistan I. Balkan Harbi sırasında işgal ettiği Kuzey Epir ve Ege Adalarını ilhak etmek istiyordu. Yunan ve Sırp elçileri isteklerinden vazgeçmiyordu (Hayta, 2008, s. 112). Büyük güçler, Şubat 1914 tarihinde kendi arzuladıkları biçimde anlaştıkları bazı kararları Osmanlı Devleti ve Yunanistan'a tebliğ ettiler (Stickney, 1926, s. 51). Kuzey Epir, Arnavutluk'a verildi, Ege Adaları İtalya'ya bırakıldı. Gökçeada, Bozcaada ve Meis ise Osmanlı Devleti'ne bırakıldı (Hayta, 2008, s. 112).

1. I. BALKAN HARBİ

Büyük devletler 1912 yılı Ekimi'nde bazı kararlar alarak kamuoyuna duyurdular: “*Balkanlarda barışı bozacak davranışlara karşıyız, Rumeli'deki ıslahat işini kendi elimize alacağız, eğer bir savaş çıkacak olursa, o zaman sınırların değişmesine izin vermeyeceğiz.*” Bu kararlar Balkan hükümetlerine

8 Ekim tarihinde ulaştırılsa da Karadağ 8 Ekim'de Babiâli'ye bir nota vererek Balkan Harbi'ni başlattı (BHK.673/2). “*Karadağ Osmanlı Devletine harp ilan etti. Bu harbe Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan'ın da katılacağı beklenmektedir*” (BHK.685/1). “*Karadağ ordusu Malisorlarla (Katolik Arnavutlar) birlikte Osmanlı hududundan içeri girdiler. Müslüman köylerini tahrip ederek ilerliyorlar*” (BHK.672/56). Bulgaristan bölgedeki Bulgarları eğitim ve eksarhlık yoluyla kendisine bağlamak için papazlar ve muallimler gönderdi. İhtilalci çeteler kurdurarak isyan ve kargaşalık tezgâhladı, böylece büyük devletlerin dikkatini çekti (Özçelik, 2006, s. 10).

13 Ekim tarihinde Sırbistan ve Bulgaristan hükümetleri Osmanlı hükümetine birer nota vererek Rumeli'ye özerklik tanınmasını ve vilayetlerin milliyet ilkesine göre düzenlenmesini talep ettiler (Ülman, 2002, s. 284). Osmanlı Devleti birçok cephede Balkan devletlerinin saldırısına uğradığı bir dönemde Arnavutlardan destek bekliyordu. Arnavutluk'un muhtariyet idaresine geçmesine sıcak bakan dönemin Osmanlı hükümeti bazı Arnavut liderlerin Balkan Harbi'nde Osmanlı ordusuna destek vermesini bekliyordu (BHK.711/26). Ancak bu sırada Avlonyalı İsmail Kemal önderliğindeki bir grup Arnavutluk'un bağımsızlığını ve Balkan Harbi'nde tarafsız olduklarını ilan etmişti (Clayer, 2013, s. 547). Arnavutluk'un bağımsız kalabilmesi İtalya ve Avusturya yönetimlerinin himayesiyle mümkün olabilecekti (Pollo&Puto, 1981, s. 151). Bazı Arnavutlara göre; Büyük güçler bir Arnavutluk oluşturduysa Arnavut topraklarını da Slav ve Yunan işgallerinden temizleyecektir. Balkan Harbi'nde Osmanlı ordusu yanında savaşa girmek sadece Balkan devletlerinin öfkesini çekecektir. Bu yolda ölen her Arnavut genci boş yere feda olacaktır (Ekrem Bey, 2006, s. 322). Bir Arnavut Beyi; Avrupa bizim sınırlarımızı belirledi, bizim dökecek fazla kanımız yoktur (Ertuna, 1983, s. 9). Bir Arnavut reisine göre: “*İstanbul'daki hükümet Arnavutlar için hiçbir şey yapmadı. Arnavutları savunamadılar, himaye edemediler, Arnavut topraklarını Karadağ'a ve Avusturya'ya sattılar, Osmanlı'nın bölgede olmasını istemiyoruz. Arnavutlar bağımsızlık kazanacak ve büyük devletler bunu tanıyacaklar*” (Knight, 2010, s. 68). Ancak tüm Arnavutlar bağımsızlık yanlısı ve Osmanlı karşıtı değildi, Osmanlılığına bağlı hareket eden birçok Arnavut gönüllü Osmanlı ordusu içinde Balkan devletlerine karşı savaştı (BHK.715/55). Basri'ye göre ortada bir Türk-Arnavut sorunu yoktur. Arnavutluk'un vicdanında İslam nuru, fikri hayatında da Türk ruhu vardı. Ancak İttihat ve Terakki idaresi bu ruha kast etti (Basri, 2015, s. 148-149).

1911 yılına ait bazı İngiliz istihbarat raporlarında yakında Balkanlarda bir savaş çıkacağı, çok yakında Türklerin büyük bir felakete uğrayacağı ve Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'nden koparacakları toprakların pazarlığını yaptıkları yer alıyordu (Ulubelen, 1967, s. 116-117). Balkan Harbi başlamadan evvel bazı İngiliz gazeteleri Arnavutluk ve Makedonya meseleleri dolayısıyla Balkanlardaki barışın bozulabileceğini ve Osmanlı

yönetiminin sarsılacağını yazıyordu (A.MKT.MHM.745/25). Eski Rus büyükelçisi Çernikov'un çabalarıyla Rus hükümeti, Balkanların üç Slav kökenli devleti olan Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ın kendi aralarında anlaşarak Osmanlı aleyhinde bir ittifak kurmalarını sağladı. Daha sonra Fransa'nın tavassutuyla Yunanistan bu ittifaka katıldı (Waylet&Jackh, 2004, s. 29). Fransa Başbakanı Raymond Poincare, Balkan savaşları sırasında Ruslar şimdi frene basmaya çalışıyor, ama en başta gazı veren onlardı demişti. Bir Fransız diplomat şark meselesinde ilk defa küçük devletlerin büyük güçlerden bağımsız ettiğini ve hatta onları peşlerinden sürüklediğini söylemişti (Stavrianos, 2008, s. 535). Bu ittifak hazırlandığı sırada dönemin Hariciye Nazırı olan Mustafa Asım Turgut (1870-1937); 15 Temmuz tarihinde mecliste yaptığı bir konuşmasında Balkan devletlerinin Osmanlı aleyhinde birleştiklerinin yalan olduğunu ve Balkanlardaki bu durumdan imanı kadar emin olduğunu ifade etmişti (Ünal, 1998, s. 513). Balkan devletlerinin aralarında ittifak kurması geçici idi. Çünkü Osmanlı Devleti gibi yıpranmış bir tuğlanın yerini dört eğri büğrü taş (Balkan devletleri) dolduramazdı. Büyük devletler Balkanlarda herkesin içine yuvarlanacağı bir boşluk yarattı (Graves, 1999, s. 119).

Osmanlı ordusunun Balkan Harbi'nde yenilgiye uğraması üzerine büyük devletlerden ilk önce Rusya ağız değiştirerek silah hakkından bahsetti ve Balkan devletlerinin işgal ettikleri yerlerin kendilerinden kalması gerektiğini savundu. Ancak Avusturya Sırbistan'ın genişlemesine ve güçlenmesine karşı olduğu için Rusya'nın teklifine sıcak bakmadı (Gülboy, 2004, s. 74-75). İsmail Kemal Bey, Esat Paşa'yı kendi hükümetinde Dâhiliye nazırı yapmaya ikna olmuşken bu sırada Esat Paşa'nın Draç'ta kendi hükümetini kurduğu haberi geldi (Süreyya Bey, 2009, s. 53). Avusturya, kendi ülkesindeki güney Slav halklarını zapt etmekte zorlanıyor, Rusya ise ne Karadeniz'e tam hâkim olabiliyor ne de Akdeniz'e çıkış yollarını güvence altına alabiliyordu. Dolayısıyla her iki devletin de Balkanlarda müttefike ve kukla devlete ihtiyacı vardı. Avusturya ve Rusya, Balkan siyasetine işte bu nedenle dâhil olmuştu (Mazower, 2007, s. 153).

Sırp ordusu, Kosova ve doğu Arnavutluk'u İşkombi nehrine kadar işgal ederken; Karadağ ordusu da, İşkodra'yı (Kuzey Arnavutluk) işgal ediyordu (Heaton-Armstrong, 2005, s. IX). Yunan ordusu Çameri bölgesine girip Yanya'yı ele geçirmeye çalışıyordu. Avusturya ve Rusya'nın aralarında anlaşarak İşkodra'yı Karadağ'a teslim edeceği konuşuluyordu (İşkodra'nın Mukadderatı, TH, 5 Mart 1913). Sırp ordusu; Draç, Tiran ve Elbesan'ı işgale devam ediyordu. Yunan donanması Avlonya'yı ablukaya aldı (*Hâkimiyet-i Milliye*, Mayıs 1926). Avlonya'nın Yunan tehdidi altında olması üzerine İtalyan hükümeti Yunanistan'ı işgale yeltenmemesi hususunda uyardı (DH.EUM.5.ŞB.2/54). I. Balkan Harbi sonucunda Bulgaristan'ın fazla toprak işgal etmesi diğer devletleri rahatsız etti. Zaferin ganimeti konusunda aldatıldığını hisseden Sırbistan, Yunanistan, Karadağ yeniden savaşa

girecekti (Mazower, 2007, s. 305). Fransızlar nazarında Alsas-Loren ne idiye Bulgarlar için Makedonya odur (Uzdil, 1936, s. 61). Sırbistan'ın Adriyatik Denizine inmesini istemeyen Avusturya, eğer bağımsız bir Arnavutluk yaratılırsa Sırbistan'a karşı bir tampon devlet vazifesi görecekti. İtalya ise Adriyatik bölgesinde hâkimiyet kurabilmek için bağımsız ancak kendi güdümünde güçsüz bir Arnavutluk kurulmasından yana idi (Shaw, 2006, s. 355). Rusya ise Karadağ ve Sırp emellerini destekliyordu. Fransa, Rusya'ya açıktan destek veriyordu. İngiltere ise Balkanlarda yeni bir savaş patlak vermesine karşı idi (Gülboy, 2004, s. 74-75). Ancak büyüyen bir Alman tehlikesinden çekinen İngilizler Rusya'yı Osmanlı işlerinde serbest bıraktı. Her zaman bir harbe hazır olan Almanya; Balkanlardaki Avusturya emellerini destekliyordu (Ülman, 2002, s. 286). Almanya ve Avusturya, Bulgaristan ve Yunanistan'ı ileride kendi ittifaklarına kazanmak için Bulgar ve Yunan hükümetlerini darıltacak bir kararın içinde bulunmak istemiyorlardı (Kocabaş, 2000, s. 79).

Sırp hükümeti Balkan Harbi sonucunda Adriyatik'te bir liman ve Draç şehri ele geçirmek istedi. Yunan hükümeti ise Kuzey Epir'i istedi. Ancak büyük güçlerin onay vermemesi üzerine her iki Balkan devleti Makedonya'ya göz diktiler (Jelavich, 2006, s. 104). Büyük devletler, Sırbistan'ın toprak ve liman talebini kısıtlayarak Arnavutluk sınırları içinde Şingin limanını bir serbest bölge haline getirerek Sırlara sadece ticaret yapma imkânı verdiler (Pearson, 2004, s. 36). Arnavut toprakları üzerinden Sırbistan'a açılacak liman serbest ve tarafsız olacak ve Avrupa'nın denetimi altında savaş mühimmatı dâhil her türlü mal için transit geçiş serbestliğine sahip uluslararası bir demiryolu aracılığıyla hizmet verecektir. Tarafsız ve serbest bir Arnavutluk limanından, Sırbistan ayrıca gümrük imtiyazından da yararlanacaktır (Poincare, 2013, s. 343). Sırbistan'ın Paris'teki elçisi Vesnitch Osmanlı ile alakalı hususlarda kararı verdik siz imzalayın tavrından ve Balkan devletleriyle aralarındaki anlaşmazlıklarda konuşun ve anlaşın bu bizi ilgilendirmez tavrından hoşnut olmadıklarını söylemiştir. Ayrıca bize küçük devlet muamelesi yapılamaz demiştir (Djuvara, 1999, s. 362). Balkan devletleri Midye-Enez çizgisinin batısına kadar olan bütün Osmanlı topraklarını ve Ege adalarını istedi. İngiliz Bakan Grey, Sakız ve Midilli adaları meselesinin bile Arnavutluk sınırları meselesine bağlanmasını istiyordu (Adalar ve Arnavudluk, Sabah, 18 Aralık 1912). Osmanlı yönetimi Makedonya ve Arnavutluk'a özerklik vermeyi teklif etti, fakat büyük toprak kaybına karşı çıktı (Kolev&Koulouri, 2008, s. 13). 1912 Arnavut isyanı sonrasında kurulan Osmanlı hükümeti Arnavutluk'un özerk olmasını kabul etti (HR.SYS.153/54-58). Konferans sırasında Osmanlı tarafının istekleri dinlenmedi. Hatta yeni topraklar isterken Osmanlı tarafı sadece reform vaat ediyor dediler. Osmanlı heyetindeki temsilci, büyük devletlerin statükonun değişmeyeceği sözünü hatırlattı (Şimşir, 1989, s. CXLIX).

Dönemin Sadrazamı olan Kıbrıslı Mehmet Kamil Paşa (1833-1913) Balkanlardaki durum üzerine askeri ve mülki erkânla bir toplantı yaptı (Küçük, 1992, s. 44). Bu sırada Londra'daki konferansın görüşmeleri yoğun tartışmalar altında devam ediyordu. 28 Aralık tarihinde Osmanlı heyeti, Makedonya ve Arnavutluk mıntikasının özerkliğini kabul edebileceğini, ancak Edirne şehrinden ve Ege adalarından asla vazgeçmeyeceklerini muhataplarına söylediler (Şimşir, 1989, s. CXLIX). Osmanlı idaresi hayalperest işlerin peşinde değildi. Makedonya ve Arnavutluk'un yeniden Osmanlı sınırları içine katılabileceğini düşünmüyordu, ama Edirne Türklerde kalmalıydı (Kansu, 2016, s. 533). Büyük güçler Balkanlarda, Osmanlının pılısını pırtısını toplayıp gitmesini istiyordu (The Daily Mail, January 23, 1913, s. 6).

23 Ocak 1913 tarihinde bir askeri darbe yapan İttihat ve Terakki idaresi hükümeti ele geçirdi. Mart ayında Bulgarlar Edirne'yi, Karadağlılar da İşkodra'yı işgal edince Osmanlı hükümeti diplomasi masasına oturdu. Barış için konferans görüşmeleri sürerken Osmanlı ordusu Arnavut askerleriyle birlikte Hasan Rıza Paşa'nın kumandasında İşkodra vilayetini savunmaktaydı Paşa, iki ateş arasındaydı bir yanda düşman Balkan ordusu, diğer yanda da bazı Arnavut beyleri (Çetiner, 1966, s. 97) Hasan Rıza Paşa'nın 30 Ocak tarihinde şehit edilmesinden sonra İşkodra'nın yönetime sahip olan Esat Toptani Osmanlı ordusunu terhis etti (BHK.143/3-14/3-36). Hatta Toptani daha ileri giderek 23 Nisan 1913 tarihinde İşkodra şehrini bir törenle Karadağ Kralı Nikola'ya bırakınca Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk ile artık bir toprak ilişkisi kalmadı. Toptani'nin Karadağ kralından rüşvet aldıktan sonra şehri teslim ettiği iddia edilmiştir (Glenny, 2001, s. 212).

Londra Barış Konferansı kararları sonucunda Selanik, Girit ve Güney Makedonya bölgesi Yunanistan'a; Orta ve Kuzey Makedonya bölgeleri Sırbistan'a; Trakya sahilleri Bulgaristan'a bırakıldı (Ülman, 2002, s. 289). Ancak Bulgar yönetimi bununla yetinmeyeceğini ve işgale devam edeceğini büyük güçlere söyledi (BHK.673/5). Balkan devletleri arasında bir savaş çıkacağı ihtimali üzerine Rus yönetimi Slav devletleri üzerindeki otoritesini devreye sokarak 8 Haziran 1913 tarihinde Balkan devletlerine birer telgraf gönderdi (Djuvara, 1999, s. 350). Sırbistan baş delegesi Novakoviç, eğer Avusturya Arnavutluk içine Prizren, Yakova ve İpek kentlerini de dâhil etmek isterse Sırbistan'ın bu yağmaya katlanmaya razı olmayacağını söyledi (Poincare, 2013, s. 355). Balkan devletlerinin birbirleriyle savaşa girmeleri ihtimali üzerine Fransa Dışişleri Bakanı Pichon ve Büyükelçi Cambon'a göre; Avusturya Arnavutluk meselesinde sabırsız davranıyordu. Koritza'yı Yunanistan'a bırakma konusu tartışıldı. İtalya Ege adalarını terk ederse, Koritza da Arnavutluk'a verilebilirdi (Hayta, 2008, s. 73). Bu sıralarda Sırp ve Yunan tarafları Osmanlı hükümetini Bulgar ilerleyişine karşı işbirliğine çağırıdıysa da Sait Halim Paşa, barış antlaşması öncesi bunu sakıncalı buldu (Bayur, 1991, s. 382-383). Yunan Başbakanı Elefterios Venizelos bir

tarafından Osmanlı'nın gönlünü hoş tutup O'nun Bulgaristan'a yanaşmaması için Berlin Büyükelçiliği Müsteşarı Galip Kemali'yi oyalarken, diğer taraftan da Bulgar ordusunun durumunu anlamaya çalıştı (Söylemezoğlu, 1946, s. 5, 25). Osmanlı Devleti'nin Atina sefirine göre Avusturya ile Sırbistan arasındaki mücadele yakında bir dünya savaşına yol açacaktı (HR.SYS.2401/25). Osmanlı Dışişleri Bakanı Gabriel Noradunkyan Nice'te Universal gazetesine; Arnavutluk kuruldu, Trakya, Epir, Yeni Pazar ve Makedonya gibi yerler Balkan devletlerince bölüştü, artık Osmanlı Devleti Anadolu'daki arazisinde gelişme ve ilerlemeye önem verecektir dedi (Mutlu, 2015, s. 167).

Balkanlarda Panslavizm politikası izleyen Rus yönetimi, Pancermenizim yayılmacılığını da engellemek istiyordu. İngiltere ve Fransa da Balkanlar'daki Pancermenizim yayılmacılığına karşı idi. Balkan Harbi, aslında İngiliz ve Rus entrikalarının ve siyasetinin bir eseri olup Almanya ve Avusturya çember içine alınacaktı ve Osmanlı Devleti parçalanacaktı (Rohde, 1932, s. 58-59). Osmanlı idaresi için Arnavutluk ve Makedonya'da güvenliği sağlamanın tek yolu; kıskırtma ve ihtilal faaliyetleri icra eden Panslavizm ile Pancermenizim (Avusturya) taraftarlarının faaliyetlerini durdurmak idi (A.MKT.MHM.745/25.).

2. BAĞIMSIZ ARNAVUTLUK'UN KURULUŞU

Balkan Harbi'nden önce Avusturya ve İtalya hükümetleri Arnavutluk bölgesinin bağımsız olmasına ve bu konuda askeri yöntemlere başvurmaya karar verdiler (BHK.673/20). Arnavutluk konusunda Avusturya gibi düşünen İtalya karşısında Fransa, Rusya'ya ılımlılık tavsiye etti (Ülman, 2002, s. 286). Büyükelçiler konferansında Rusya, Arnavutluk'un sınırları ile ilgili kararlarda fazla ısrarcı olmadı. Çünkü kendi müttefiklerinden olası bir savaş durumunda yardım göremeyeceğini düşündü. Ayrıca Rusya'nın geri adım atmasının en önemli nedeni kendi çabasıyla oluşturduğu Balkan ittifakının anlaşmazlık ve çatışma içine düşmesiydi (Gülboy, 2004, s. 77). Avusturya açısından İşkodra müstakbel Arnavutluk Devleti'nin ayrılmaz bir parçası idi. Katoliklerin hamisi olmak hasebiyle Avusturya'nın orada önemli bir çıkarı vardı. Çünkü İşkodra'da Katolik Arnavutlar yaşıyordu (Poincare, 2013, s. 354). Büyükelçiler Konferansı Arnavutluk'un sınırları ile ilgili tartışmalar üzerine yoğunlaşmıştı. Alman büyükelçisi, barışı sağlamak için büyük devletlerin Arnavutluk ve Sırbistan'ın Adriyatik'e çıkışı konularında anlaşmaları gerektiğini söyledi (Şimşir, 1989, s. CXXXIV). Avusturya ve İtalya hükümetlerine göre; Arnavutluk'un kuzey sınırını Karadağ, güney sınırını ise Yunanistan kesecekti. Arnavutluk sahilleri tarafsız olacaktı. Sırbistan için Arnavutluk toprağından Adriyatik'e kadar bir ticari tren yolu verilecekti (Arnavudluk İşgali Teşkilat Projesi, İkdam, 14 Mayıs 1913). Tren yolunun Arnavutluk'tan geçmesi ve Sırların bu hattı kullanabilmesi kabul edildi (BHK.655/1-25). Arnavutluk artık bir Avrupa kıtasının bir devleti

olarak görülecek ve Arnavutluk'un tarafsızlığı büyük güçlerin himayesine alınacaktı (Arnavutluk İstikbâliyeti, *TH*, 17 Aralık 1912). Ancak Osmanlı basınındaki tartışmalarda Arnavutluk'un Osmanlı hâkimiyetinde bulunurken Balkan Harbi'nde tarafsız kalmasının akla uygun olmadığı dile getiriliyordu (İttifak Milletinin Galibiyet Diplomasisi ve Arnavudluk, *TH*, 24 Kasım 1912). 1913 yılında Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'la olan fiili toprak bağlantısı kesilince Temmuz 1913'ten itibaren bağımsızlık konusu tartışıldı (Arnavutluk Hakkında, *TH*, 15 Aralık 1912).

29 Temmuz 1913 tarihinde büyükelçiler, 'Arnavutluk altı devletin güvencesi altında olup Osmanlı ile arasında hiçbir hükümlerlik bağı kalmadı.' dediler (Pearson, 2004, s. 44). Ancak Arnavutluk Devleti'nin ahalisinin çoğunun Arnavut olsa da İslam'a mensup oluşundan dolayı tarihsel ve dinî bağlar kopartılamayacaktı (Bartl, 1998, s. 315). Nüfusunun ekseriyeti Arnavut olan Kosova vilayeti yeni kurulan Arnavutluk sınırları dışında bırakıldı (Jelavich, 2006, s. 107). Arnavutluk'taki asayiş sağlamak için jandarma teşkilatı Alman subaylardan kuruldu (Elsie, 2004, s. 95). Bir Arnavutluk Devleti'nin kurulması ve Adriyatik Denizi'ne Sırbistan için bir çıkış verilmesi kararlarını Rus basını Rusya için bir Londra Hezimetini olarak betimlediler (İrtem, 2004, s. 348). Yeni devleti yönetme işi bir uluslararası komisyona verildi. İsmail Kemal'in kurduğu hükümet ise dağıtıldı.

Büyükelçiler Konferansında alınan kararlar, Babiâli'ye resmen bildirilmeyince Osmanlı hükümeti de, Arnavutluk'u resmen tanımadı (BHK.715/2). Osmanlı Hariciye Nezareti, Arnavutluk'un 11 Ağustos 1913 tarihinde kurularak Osmanlı Devleti'nden ayrıldığını kabul etti (HR.HMŞ.İŞO.28/5). Adriyatik'ten bakınca Arnavutluk İtalya'nın görüş sahası içindedir. Balkan devletleri Arnavut nüfus içeren toprakları işgal etti. Herkes tüm Arnavutların birleşeceği büyük bir Arnavutluk kurulmasına karşı oldu (Davies, 2006, s. 692). Osmanlı tarafı 1 Ocak 1913 günü birçok önerisini geri çekerek Arnavutluk vilayetlerinin sınırlarının belirlenmesini büyük devletlerin kararına bıraktı (Kansu, 2016, s. 496).

3. ARNAVUTLUK SINIR KOMİSYONLARI

Uzun tartışmalara rağmen Arnavutluk'a toprak verilmesi konusunda anlaşma sağlanamıyordu. Arnavutluk konusu bir süre daha büyük devletlerin başını ağrıyacaktı (Okur, 2013, s. 601). Balkan devletlerinin fiili işgali altında bulunan Arnavut vilayetlerinin kaderi uluslararası güç dengesinin kurallarına göre işleyecek sınır belirleme komisyonlarına terk edilmiştir (Bozbora, 2013, s. 572). İngiltere, Arnavutluk sorunu ile o dönemde çok fazla meşguldü ve sınır sorunlarının Avrupa'da genel bir anlaşmazlığa dönüşmesinin önüne geçmeye ağırlık verdi (Demirci, 2016, s. 82). Londra'da savaşan tarafların konferansında Arnavutluk hudutlarının belirlenmesi ve Arnavutlukla ilgili diğer meseleler büyük güçlerin kararına bırakılmıştı (Aydın, 2013, s. 472). İngiltere'nin İstanbul elçisi L.Mallet,

Bakan Grey'e şöyle dedi: “Devletler biz de dâhil Türklerden daha çok şey kapmak istiyoruz. Hepimiz Osmanlı toprak bütünlüğünden bahsediyoruz, ancak pratikte hiçbirimiz sözümüzü tutmuyoruz” (Ulubelen, 1967, s. 153).

Büyük Güçler arasında Arnavutluk'un sınırları konusunda bir anlaşmazlık vardı. Almanya ve İtalya'nın desteğini alan Avusturya Arnavutluk'a mümkün olduğu kadar fazla toprak vermeyi istiyordu. Özellikle de İşkodra vilayetini. Fransa ve İngiltere'nin desteklediği Rusya ise Arnavutluk'a yerine Sırbistan ve Yunanistan'a daha fazla toprak vermeyi istiyordu (Anderson, 2001, s. 307). Sırp işgalindeki yerlerde Arnavut ahalisi ile çatışmalar çıkıyordu (BHK.655/2-16). Sırp ordusu kuzey Arnavutluk'u işgal ederek ahali üstünde bir terör yönetimi kurdu. Yunanistan güney Arnavutluk'u Kuzey Epir adıyla ilhak etmek istedi (Hall, 2003, s. 173). Çünkü Helen mirasının ayrılmaz bir parçası olarak görüyordu (Shuka, 2015, s. 326). Sırp askerleri, vergi ödemeyen Arnavut köylerine topçu ateşiyle saldırmıştır (BHK.655/2-17).

Avusturya'nın önerisine göre; Prizren, İpek, Yakova, Ohri, Debre gibi bölgelerden Arnavutluk oluşmalıydı. Ancak Mitroviçe, Ferizay, Priştine, Kumanova, Gilan, Gostivar, Kalkandelen gibi yerler hudut dışında kaldı. Rus önerisine göre; Arnavutluk'un yarısını Sırbistan ve kalan kısmını da Yunanistan almalıydı (Atmaca, 2007, s. 63). Sırbistan ve Karadağ yönetimleri de eğer bir Arnavutluk kurulacaksa sınırları çok dar olmalıydı (BHK.673/20). Farklı öneriler üzerine İngiliz Bakan Grey, kendi teklifinin desteklenmesini Almanya'dan istedi, aksi takdirde Avusturya ile İtalya bu sınır meselesini kendi başlarına çözeceklerdi (Şimşir, 1989, s. XCIX) Rus büyükelçisi, Avusturya'nın Balkan devletlerini savaşa kışkırttığını iddia etti (Şimşir, 1989, s. XLV). Arnavutluk sınırı meselesi çok geçmeden Avusturya ve Rusya'yı tehlikeli bir şekilde kısmi askerî seferberliğe kadar getirdi (Erickson, 2013, s. 311).

Fransa Başbakanı Poincare, elçileri Cambon'a Arnavutluk konusunda bazı talimatlar vermişti. Bir Arnavutluk devletinin tesisi, sınırları mümkün olduğunca Beyaz Drina ile birleştiği yere kadar Drina ırmağını aşmayacak, sonra doğuda Beyaz Drina boyunca ve Ohri gölü kıyısınca uzanacak, güneye doğru Delvino üzerinden Adriyatik'e uzanan bir hat, tercihen büyük devletlerin garantisi altında özerklik şeklinde idari ve siyasi bir rejim olacak (Poincare, 2013, s. 331). Avusturya Büyükelçisi Mensdorff'un teklifine göre; Arnavutların ikamet ettiği bütün vilayet, kaza ve köyler Arnavutluk sınırı içinde olmalıydı. Bu teklif, İpek ve İşkodra gibi vilayetlerin Karadağ'a verilmeyeceği anlamına geldi. Rusya'dan Benckendorff ve Fransa'dan Cambon bu teklife hayır dediler. Almanya'dan Lichnowsky, Mensdorff'a destek verirken İtalya'dan Imperiali üstlerine danıştı (Helmreich, 1938, s. 251-252). 18 Aralık'taki bir toplantıda Mensdorff, Arnavutluk sınırı ile ilgili

teklifine bir kanıt olsun diye Arnavutların nerelerde ikamet ettiğine dair bir etnografik harita getirdi (Hayta, 2006, s. 110-111).

Avusturya ve İtalya konferans boyunca, Arnavutluk'un sınırlarını geniş tutmaya çalıştılar (Bridge, 1972, s. 346-349). Bu iki devlet sınırlar meselesinde tek başına hareket ettiği gibi büyük devletlerin de desteğini almaya çalıştılar (Arnavudluk Hududu, Sabah, 7 Kasım 1913). 20 Aralık'taki bir görüşmede Prizren, İpek, ve Ohri gibi bazı yerler Arnavutluk sınırı dışında bırakılarak Sırbistan'a verilmek istendi. Ancak Adriyatik'te Sırlara liman verilmeyecekti. Rusya'dan Benckendorff bu Avusturya önerisini protesto ederek sınırlar konusunda Rus önerilerini içeren bir harita getireceğini söyledi (Helmreich, 1938, s. 255-257). Arnavutluk'un sınırları konusunda net bir sonuç alınamıyordu. İşkodra vilayetini Ruslar Karadağ'a vermek isterken İtalya ve Avusturya ise Arnavutluk'a verilmesini istiyordu (Arnavudluk Meselesi, TH, 15 Şubat 1913). 25 Ocak'taki bir toplantıda Rus Dışişleri Bakanı Sazanov, eğer İşkodra Arnavutluk'a verilirse Yakova da Sırbistan veya Karadağ'a verilmeli dedi (Hayta, 2006, s. 127).

Osmanlı Garp Ordusu Kumandanlığına Arnavutluk bölgesinden şimdi ne yapacağız mealinde telgraflar gelince; bağımsızlık ilan eden İsmail Kemal'e bir telgraf çekilerek Osmanlı ve Arnavut menfaatlerine uygun bir şekilde Balkan Harbi'nin sonuçlanabilmesi için Osmanlı ordusuna destek vermesi talep edildi (MV. 172/17). Hasan Priştina, Necip Draga, Bayram Curri ve Salih Gjuka gibi bazı Arnavutlar imzaladıkları bir açıklama ile Arnavutların Osmanlı Devleti'ni savunmak için değil, kendi topraklarını savunmak için silaha sarıldıklarını duyurdu (Clayer, 2013, s.548-549). Tam da bu dönemde Esat Toptani bazı Arnavut askerlerini etrafında toplayarak kendisini yeni Arnavutluk prensi olarak kamuoyuna ilan etti (İrtem, 2004, s. 363). İsmail Kemal, Avlonya'ya gelen Osmanlı ordusuna ait bir süvari birliğinin geri dönmesini istedi (Bayur, 1991, s. 334). Garp ordusu kumandanlığı yine de İsmail Kemal'e karşı olumsuz bir tavır takınmadı (BEO.İH.309255). Arnavutluk geçici hükümetini adına İsmail Kemal önderliğinde bir heyet Londra'ya geldi. Mehmet Konica, Faik Konica, Katolik Filipi Noga, Bishop Fan Noli ve Rasik Dino heyette yer aldı (Pearson, 2004, s. 37). Bunlar Arnavutluk sınırları ile ilgili bir muhtıra sundular (İrtem, 2004, s. 363). Sırbistan'ın istediği İpek, Manastır ve Üsküp'ü talep ettiler (Pearson, 2004, s. 37). Ekim ayında Ohri Gölüne giden sınır komisyonu kuzeye doğru devam ederek 1 Aralık'ta Prizren bölgesine ulaştı. Ancak coğrafi bölge, tarafsız bölge, Osmanlı sancağı ve Osmanlı kazası denildiğinde sınırın nerede başlayıp nerede biteceği hususu tartışmalıydı. Rus ve Fransız üyeler bu belirsizliği suiistimal ederek Sırlara daha fazla toprak vermek istediler. Avusturya temsilcisinin önerisiyle anlaşmazlık olan yerlere tarafsız bölge denildi (Malcolm, 1999, s. 314). Aylar geçtiği halde Arnavutluk sınırı kesinleştirilemeyince İngiliz Bakan Grey 14 Temmuz 1913'te Rus Büyükelçisine; Gökçeada, Taşoz ve Bozcaada

dışındaki Ege adaları Yunanistan'a verilsin biz de Arnavutluk sınırını kesinleştirelim dedi (Şimşir, 1989, s. XLVII). Arnavutların bulunduğu yerlerin Arnavutluk sınırına dahil edilmesine Avusturya taraftar iken Fransa ve Rusya karşı çıkıyordu. Avusturya, Yakova Ohri, Prizren, Peç ve Debre için geri adım atınca Rusya da Luma'nın Arnavutluk'a verilmesini onayladı (Malcolm, 1999, s. 314-315).

Londra'da büyükelçilerin bir sorunu da İşkodra vilayeti idi. Buranın Arnavutluk sınırları içine katılması kararlaştırıldı, ancak 22 Nisan'da Karadağ, İşkodra'yı işgal etti (Anderson, 2001, s. 308). Karadağ ordusunun bu hareketi Avusturya ve İtalya'yı oldukça rahatsız etti (İşkodra Meselesi Dolayısıyla Avusturya-Karadağ İhtilafı, *TH*, 23 Mart 1913). O sırada yazar Durham İşkodra'daki durumu anlatır: “*Evler yakılmış kadınlar şikâyet etmektedir. Kimseye zararımız yokken büyük devletler neden soyulmamıza ve öldürülmemize izin verdi ve göz yumdu? Hayvanlarımızı ve her şeyi alıp götürdüler. Evlerimiz tahrip edildi, kocalarımız öldürüldü ve açlıktan ölecek bir durumdayız*” (Durham, 1914, s. 296). Karadağ'ın balkan savaşında ilk hedefi İşkodra'yı ilhak etmektir. Büyükelçiler, Karadağ ordusunun şehri terk etmesini istediler. Karadağ hükümeti reddedince 5 Nisan 1913 tarihinde İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan ve Avusturya devletlerine ait 9 savaş gemisi İngiliz amirali C.Burney komutasında Adriyatik denizine çıktı (Wilson, 2007, s. 384). 10 Nisan'da bölgeyi abluka altına aldı (İşkodra Meselesi, *TH*, 7 Nisan 1913). Bu savaş filosu büyük güçlerin Karadağ'a çok açık bir mesajıydı. 14 Mayıs tarihinde Karadağ hükümeti İşkodra şehrini uluslararası bir heyete teslim etmek zorunda kaldı (Gawrych, 2006, s. 200).

Fransa büyükelçisine göre Arnavutluk ve Ege Adaları konusu çözülmese Yunanistan anlaşmaya imza atmayacaktı. İngiliz Bakan Grey, elçilere ya imzalayın ya da gidin dedi. 30 Mayıs 1913 tarihinde, daha önceleri 5 Mayıs tarihinde Büyükelçiler Konferansı'nda hazırlanan anlaşma metni imzalandı (Hayta, 2008, s.60-61). Osmanlı idaresi, Midye-Enez çizgisinin batısındaki yerleri Balkan devletlerine bıraktı ve kesin sınırlar uluslararası bir komisyon çalışmasıyla çizilecekti (Şimşir, 1989, s. CCXXI-CCXXII). Arnavutluk'un kuzey sınırları hakkında karar verildiğinde büyük güçler haksızlık yaparak Arnavutların yaşadığı Kosova, Ohri, Plava, Guci, Kalkandelen, Kırçova, Struga, Debre, Gostivar, gibi bölgeleri Arnavutluk sınırı haricinde bıraktılar (Atmaca, 2007, s. 63). Büyük Güçler, Arnavutların ikamet ettiği Debre, Ohri, Kosova ve Manastır'ı Sırbistan'a ve Gruda, Kelmendi, Hoti, Plava ve Gucia ise Karadağ'a verdi. Arnavutça konuşanların bulunduğu yerlerin yarısından fazlası (Arnavut nüfusunun yaklaşık %40'ı) Arnavutluk Devleti sınırlarının haricinde kaldı (Elsie, 2004, s. 95). Yaklaşık 500 bin kişilik bir Arnavut nüfus yeni sınırların dışında kaldı (Pearson, 2004, s. 39).

4. GÜNEY ARNAVUTLUK SINIR KOMİSYONU

Avrupalı büyük güçler Osmanlı Devleti'ni, görünüşe göre Avrupa'da bir güç olmaktan çıkartmışlardı. Arnavutluk sınırları ile Ege adalarının kaderini hep bir sonraki görüşmelere bıraktılar (Kinross, 2008, s. 603). İngiliz teklifi gizlice görüşülürken Paris'te yayın yapan Le Temps gazetesi İngilizlerin planını haberleştirdi. Bu plana Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa tepki gösterdi ve İstanbul'daki İngiliz elçisine İngiltere Osmanlı Devleti'nin yok edilmesini istiyor diyerek tepki gösterdi (Yunan Mezalimi, 1995, s. 39). Ege adaları ve Arnavutluk ile ilgili İngiliz planına Fransa da destek verdi (Adalar ve Arnavudluk, Sabah, 18 Aralık 1912). Büyük devletler İngiliz planını onaylayınca 13 Şubat 1914'te Ege adalarının Yunanistan'a verildiği kararı Babıâli'ye bildirildi (Türkmen, 2000, s. 39-40). Osmanlı yönetimi adalar meselesiyle Arnavutluk meselesinin birbirine bağlanmasını kabul etmedi. Arnavutluk sınırları yüzünden adalardan vazgeçmeyeceğini ilan etti (Şimşir, 1989, s. LVII-LVIII, CII).

Arnavutluk sınırları konusunda Yunanistan, kendisine karşı çıkan İtalyan elçiye, mallarını boykot etme tehdidinde bulundu. Bir çatışma çıkmasını önlemek isteyen büyük devletlere Adriyatik kıyılarının silahsızlandırılmasını önerdi. Yunan hükümetinin küstahlığı Fransız tutumundan ileri geliyordu (Şimşir, 1989, s. CCVI). İtalya'ya göre Yunan ordusu Arnavutluk topraklarından çıkarılmalıydı. İtalya hem Ege Denizi'ndeki Yunan isteklerine hem de Epir'deki (Güney Arnavutluk) Yunan isteklerine karşı idi. Grey 7 Mayıs 1913 tarihinde İtalyan Imperiali ile yaptığı görüşmede güney Arnavutluk sınırlarının Yunanistan'a kabul ettirilmesi karşılığında Yunanistan'a Ege adalarının verileceğini anlattı (Hayta, 2008, s. 64-65). 10 Aralık tarihinde Yunan Başbakanı Venizelos, Epir halkının Arnavutluk'a katılmamak için silaha sarılacağını söyledi (Şimşir, 1989, s. LXXXV, LXXXVIII). Güney Arnavutluk, Balkan Harbi'nde işgale uğramış, Trablusgarp Harbi ile Balkan Harbi arasında hiçbir hukuki bağ olmadığı için 12 Adalar meselesinde Yunan hükümetinin bir hakkı olmaması gerekirdi (Şimşir, 1989, II, s. XIV). Osmanlı basınındaki yazılarda Yunan işgalindeki adalarla İtalyan işgalindeki 12 adanın birbiriyle ilgisi olmadığı yazılıyordu (Adalar ve Arnavudluk Mesâili, İkdam, 31 Aralık 1913). Aslında Avrupalı devletler isteselerdi Ege adalarını Yunanistan'a altın tepside sunmadan da Arnavutluk topraklarındaki Yunan ordusunu çıkartırlardı. İngiliz politikasına göre gelecekte adaları kendi çıkarları için kullanmak isteyen İngiltere ısrarla Yunanistan'a adaları vermek istiyordu (Şimşir, 1989, II, s. XXV).

İtalyan Tribuna gazetesindeki bir habere göre; İtalyan işgalindeki adalar sadece İtalya ile Osmanlı Devleti'ni ilgilendirdiğini ve Arnavutluk sınırı meselesinin bununla ilgili olmadığı yazılıyordu. Fransız Le Temps gazetesindeki bir yazıda İtalya, adaları Yunanistan'a teslim etmediği için

eleştiriliyordu (Şimşir, 1989, s. LII-LIII). 5 Ağustos tarihinde İtalyan Tribuna gazetesi “*Londra Konferansı Can Çekiyor*” başlıklı yazısında; Fransa, 12 Ada eğer Yunanistan’a verilmezse Güney Arnavutluk sınırını kabul etmeyeceğini açıkladı (Şimşir, 1989, s. LV). İtalyan gazetelerine göre İtalya ve Avusturya, Arnavutluk sınırlarını çözebilmek için uğraşıyorlar (Arnavudluk Hududu, Sabah, 1 Kasım 1913). Avusturyalı bir diplomat, menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde Balkanlardaki sınır değişikliklerini kabul etmeye hazır olduklarını ifade etmişti (Alkan, 2014, s. 305). 22 Aralık’ta İtalya Dışişleri Bakanı Giuliano, Anadolu’ya yakın yerdeki Ege adaları Yunan yönetimine verildiği takdirde Türk hükümetinin bir savaş başlatabileceğini söyledi. İngiliz Bakan Grey; eğer adalar konusunda İngiliz teklifi onaylanmazsa, Güney Arnavutluk sınırı konusunda Avusturya’nın talepleri karşılanmayacaktır dedi (Şimşir, 1989, s. XCVI, CI).

Arnavutluk’un güney sınırlarını çizecek sınır komisyonu içinde 140’ı Avusturya’dan, 140’ı da bölgedeki uluslararası gücün askerinden meydana gelen iki müfreze vardı. Komisyon görevine Yanya vilayetinden başladı, ancak pek çok zorlukla karşılaştı (Arnavudluk Ahvalı, Sabah, 4 Kasım 1913). Komisyonda Binbaşı Wylie İngiltere’yi temsil ediyordu. 19 Aralık tarihinde komisyonun kararıyla Koritza ve Ergeri bölgeleri Arnavutluk’a dâhil edildi ve Yunan ordusundan buraları tahliye etmesi istendi (Herbert, 1999, s. 129). Avusturya ve İtalya hükümetleri tahliyenin 31 Aralık’a kadar bitmesini istediler. “*Florence Protokolü*” imzalanarak sınır hattı Stylos yakınındaki Phetelia’dan güneybatı-kuzeydoğu yönünde çizildi. Koritza ile Ergiri Arnavutluk sınırı içinde bırakıldı (Dakin, 1962, s. 372). Sınır Komisyonunun üyeleri etnik yapı, nüfus, konuşulan diller ve hassasiyetlere dikkat ederek Kuzey Epir sınırları konusunda 4 ay boyunca inceleme yaptı (Pearson, 2004, s. 45). İtalya, Kuzey Epir’in Arnavutluk sınırları içinde olmasını şiddetle istiyordu (Hayta, 2000, s. 225-248) 10 Ağustos 1913 tarihinde Yunan Dışişleri Bakanı Coromilas İngiltere’ye Güney Arnavutluk sınırını belirleyecek komisyonunda Rum üyenin bulunmasını ve Yunanistan’dan fedakârlık beklememesini istedi. 11 Ağustos tarihinde Güney Arnavutluk sınırı konusunda anlaşıldı (Şimşir, 1989, s. LVIII, LIX). Anlaşmaya göre Görice Arnavutluk’a bırakılacak, Gökçeada, Bozcaada ve Taşoz dışındaki tüm Ege adaları da Yunanistan’a verilecektir (Şimşir, 1989, s. LXXIV). Ancak İtalya bu anlaşmayı kabullenmedi. Çünkü İtalya, Ege’de Yunan varlığını bir tehlike olarak görüyor ve Yunan çıkarlarına destek veren Fransa’ya güvenmiyordu. Yunanistan da sınırlar hususunda itiraz edince; İngiliz Bakan Grey, Yunan hükümeti Arnavutluk sınırları için sorun çıkarmaya devam ederse Kavala bölgesini ve Ege adalarını da kaybedebilir dedi (Şimşir, 1989, s. LX, LXXX). Ancak Yunanistan, adalar sorunu kendi arzuladığı gibi çözüme bağlanmadan güney Arnavutluk’tan ordusunu çekmek istemedi. Bu arada Ege adaları için teminat isteyen Yunan idaresinin güney Arnavutluk sınırında bir isyan çıkartmak ve bu yolla büyük devletleri

masada sıkıştırmak istediği iddia edildi (Şimşir, 1989, s. CV, CLXXX). Yunan Başbakanı Venizelos, kendilerinin Epir bölgesindeki halkı kışkırtmadığını söylemiş, ayrıca silahlanan halka da engel olamayacağını ilave etmiştir (Ediz, 2016, s. 49). Ege denizindeki bütün adaların aynı kefedeki değerlendirilmesi tezini savunmuştur (Turan, 1965, s. 78). Bazı devletler Güney Arnavutluk'taki Yunan ordusunun çekilmesinin 18 Ocak tarihine kadar ertelenmesine razı olmalarına rağmen İtalya tahliyenin ertelenmesine karşı çıktı. Çünkü Yunan kuvvetleri Arnavutluk'ta kaldıkça karışıklık ve isyan hazırlamaya fırsatları olacaktı (Hayta, 2008, s. 120). İtalyan idaresi, Güney Arnavutluk konusunda istediğini almadıkça adaları verme konusunda Yunanistan yerine Osmanlı Devleti'ni tercih edebilecektir (Ediz, 2016, s. 44). İngiliz Bakan Grey, adalar için Yunan ve Osmanlı hükümetlerine nota verilmesi gerektiğini bildirdi (Düvel-i Muazzama'nın Notası, İkdam, 27 Ocak 1914). Bazı büyük devletler ise Yunanistan'a karşı askeri güç kullanmayı istediler (Adalar Meselesi İttifak-ı Müselles'in Hatt-ı Hareketi, Tanin, 9 Şubat 1914). Sonuçta Büyük devletler ortak kararlarını bildiren bir notayı önce Yunanistan'a çektiler (Yunan'a Verilen Nota, Sabah, 16 Şubat 1914). Adaların Yunan idaresine geçmesi için Arnavutluk sınırlarına dâhil edilen bölgedeki Yunan birlikleri derhal çekilmeliydi. Tahliye Koritza ve Sazan adasından başlayıp Delvino'nun boşaltılmasıyla bitecekti (Şimşir, 1989, s. CLIX). Rum matbuatı bu notadan rahatsız oldu. Çünkü 200 bin Rum'un yaşadığı Epir'i (Güney Arnavutluk) tahliye edecekti. Yunanistan bazı sınır düzeltmeleri istedi, hatta bu iş için Arnavutluk hükümetine 2 milyon 500 bin Frank vermeyi teklif etti ve Arnavutluk sınırları içinde kalacak Rumlar için teminat istedi (Hayta, 2008, s. 214, 137). Yunan Dışişleri Bakanı Streit, Arnavutluk'tan çekildikten sonra büyük devletlerin adalar meselesinde sözlerini tutmayacaklarından endişe duyuyordu (Hayta, 2008, s. 116). Yunan Devleti'ni Akdeniz'de kendisine ciddi bir rakip olarak düşünen İtalyan yönetimi, adaları işgalinde tutarak gelecekteki sorunların müzakeresinde bir diplomasi aracı olarak kullanacaktı.

Yunanistan kurulduğu günden beri Avrupa desteği ile devamlı topraklarını büyüttü. Balkan Harbi ile topraklarını iki kata çıkardı. Yeni kurulan Arnavutluk'un yüzölçümü 11.317 milkare iken Yunanistan'ın yüzölçümü 41.933 milkare oldu (Stavrianos, 2008, s. 540). Balkanlardaki 1,5 milyon Arnavut nüfustan sadece 800 bini Arnavutluk sınırları içinde kaldı. Büyük devletler isteselerdi hiçbir adayı Yunanistan'a vermeden de Güney Arnavutluk sınırını belirleyebilir ve Yunan ordusunu bölgeden çıkartabilirdi (Castellan, 1995, s. 392). Arnavutların yaşadığı Güney Arnavutluk'taki Çameri bölgesi Yunanistan'da kaldı (Atmaca, 2007, s. 63). Yunan hükümeti elde ettikleri ile tatmin olmuyor ve daha çok toprak istiyordu. Bu yüzden Güney Arnavutluk'ta ayaklanmaya destek veriyordu (Castellan, 1995, s. 393). Mesela Ergiri'de, J.Zographos'un önderliğinde bir grup Kuzey Epir'de (Güney Arnavutluk) bağımsızlık ilan etti. Yunan Venizelos hükümeti de bu

hareketi destekledi (Castellan, 1995, s. 393). Bu grup Görice bölgesini ele geçirmeye çalıştılar. Yunan ordusu Görice'yi boşalttığı halde bazı askerlerini tedavi görüyor bahanesiyle orada bırakmıştı. Bu askerler çetecilik yapacaktı (Giaffo, 1999, s. 336-337). Çeteler hizmetinde oldukları devletten destek görüyorlardı. Çetenin amacı; cephe gerisindeki kasabalara saldırarak etnik temizlik yapmak idi (Mccarthy, 1995, s. 150). Prens Vid bu grupla görüştü ve Mayıs 1914'teki Korfu Protokolüyle kısmi bir özerklik verdi. Bu bölgedeki resmi dil Arnavutçanın yanında Rumca da kabul edildi (Castellan, 1995, s. 393).

13 Ağustos 1913 tarihinde Bükreş Antlaşması imzalanınca Balkanlarda geçici bir barış havası oluştu. İtalya'nın 12 Ada üzerindeki işgali ve İngiltere'nin rahatsızlığı devam ediyordu (Hayta, 2008, s. 89). Bükreş Antlaşması ile yeni bir Arnavutluk Devleti ortaya çıktı (Wachtel, 2009, s. 99). Arnavutluk'un bağımsızlığı ve tarafsızlığı büyük güçlerce oluşturuldu. Uluslararası bir jandarma kuvveti asayişi sağlayacak ve uluslararası bir komisyon ülkeyi yönetecekti (Anderson, 2001, s. 308). Büyük güçler Arnavutlara bağımsızlık vererek sözde diğer Balkan devletlerine karşı korumaya aldılar. Osmanlı Devleti dışında savaştan en büyük kayıpla çıkan ülke Avusturya'dır. Çünkü yanı başında artık yayılmacı ve güçlü bir Sırbistan vardır. Avusturya, Arnavutluk'u tampon bölge olarak kullanmaya çalıştı ama Kosova'nın Sırbistan ve Karadağ arasında paylaşılmasını engelleyemedi (Mazower, 2014, s. 152). Avusturya ve onu destekleyen diğer büyük devletler sırf Sırbistan'ın genişlememesi için çoğunluğu Müslüman olan bir Arnavutluk kurulmasına müsaade ettiler. Sırbistan'a duyulan rahatsızlık olmasaydı bir Arnavutluk Devleti kuvvetle muhtemel kurulmayacaktı (Alkan, 2014, s. 309-310). Büyükelçilerin kurduğu Arnavutluk, bütün Arnavutları tek çatı altında toplamadı. Arnavutların yaşadığı Kosova vilayetinin bir bölümü Sırbistan'a verildi, Yanya vilayeti de Yunanlılarca ilhak edildi. Manastır vilayeti Sırlarla Bulgarlar arasında bölündü, Karadağ'a da kuzeyde İşkodra verildi (Çelik, 2004, s. 490).

Arnavutluk Devleti sınırları içindeki birçok arazi çorak ve kayalık yerlerden oluşuyordu, verimli araziler diğer devletlerin sınırlarında kaldı. Arnavutluk'un geleceği büyük devletlerin menfaatlerine kurban edildi (Story, 2009, s. 270). Büyükelçiler Konferansı görüşmeleri sürerken Sırp, Karadağ ve Yunan kuvvetleri, Arnavutluk bölgesinde propaganda yapmaya ve köyleri yakarak Arnavutları zorla bölgeden kovmaya çalıştılar (Herbert, 1999, s. 129). Sırp çeteleri, işgal ettiği yerlerden ancak büyük devletlerin baskısı ile çekildi, ancak birçok Arnavut köyünü de ateşe verdi (Pearson, 2004, s. 49).

Yunan ve Sırp delegeleri sınır komisyonu üyelerine sürekli güçlük çıkardılar. Nüfus dengesini değiştirmek amacıyla Görice ve Ergiri'ye Rumlar getirilip yerleştirildi. Yunanlılar, Arnavutların evlerini Rum evleri

gibi boyamaları için Arnavutlara baskı yaptılar, bu şekilde sınır komisyonu üyeleri kandırılacaktı (Herbert, 1999, s. 181). Sınır komisyonlarının Fransız ve Rus üyeleri daha çok Sırp, Yunan ve Karadağ yanlısı hareket ettiler. Avusturyalı ve İtalyan üyeler, Arnavutluk'un sınırlarını genişletmeye çalıştılar (Armaoğlu, 2003, s. 691-692). Yıllar sonra İtalyan ordusu Arnavutluğu işgal ettiğinde İtalyan elçisi; işgalden maksadın sadece Arnavutluğa ve Adriyatik bölgesine bekçilik yapmak olduğunu söylemişti (HR.SYS.2468/11).

Osmanlı devlet adamlarına göre; Londra konferansları ikinci bir savaştır, ya barış yapılacak ya da en kısa zamanda bir cihan harbi çıkacaktır (BHK.673/20a). Bazı Osmanlı devlet adamlarına göre; “*Arnavutluk hiçbir para getirmeyen, daima üstüne para çeken aciz bir topraktır. Gelirleri orayı muhafaza eden askeri bile besleyemiyor*” (Çığıraçan, 2010, s. 109). Osmanlı Devleti Arnavutluk'u resmen tanımıyor ve Arnavutluk ile resmi ilişkileri başlatmıyordu. Çünkü büyük devletlerin değişen kararları yüzünden Arnavutluk'taki yönetim sık sık değişiyordu (HR.HMŞ.İŞO.28/5). Örneğin, İsmail Kemal liderliğindeki Arnavutluk hükümetinin otoritesi Debre sancağının sınırlarını hiçbir zaman aşamadı. Orta Arnavutluk'ta Esat Paşa hâkimiyet kurmaya çalıştı, diğer Arnavut bölgeleri ise Balkan devletlerinin işgali altındaydı (Clayer, 2013, s. 550). Arnavutluk sınırları belirlenirken Arnavutların istekleri dikkate alınmadığı için Balkanlardaki azınlık, toprak ve sınır sorunları yıllarca daha devam etti. Balkan devletleri savaş sırasında işgal ettikleri toprakları masa başında Arnavutluk'a bırakmadılar. Sınır problemleri 1925'lere kadar devam etti (Çelik, 2005, s. 332).

5. SONUÇ

Yeni kurulan Arnavutluk'un kaderi büyük güçlerin yeni planlarına ve sürekli değişen çıkarlarına terk edildi. Balkan Harbi başladığında; harbi Osmanlı ordusunun kazanacağını düşünen büyük güçler savaşın sonucu ne olursa olsun sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerini açıkladılar. Ancak Büyükelçiler konferansı sırasında sözlerini tutmayarak Balkan devletlerine bol keseden ihsanda bulundular. Osmanlı Devleti'ni tamamen Balkanlardan çıkarmak istediler. Arnavutluk ile olan tarihsel ve dini bağlar kopartmaya çalıştılar, bu amaçla Müslüman bir Arnavut ya da Türk prens yerine Protestan bir Alman subay Arnavutluk Devleti'nin tahtına oturtuldu.

Büyük devletler kendi siyasi, stratejik ve ekonomik çıkarları için Balkanlarda barışı sağlamak ve statükoyu korumak bahanesiyle sürekli bölgeye müdahale ettiler. İngiltere Balkanlardaki statükoda bir değişikliğe ve Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına izin vermeyeceğini Balkan Harbi başladığında söylemiş olsa da sözünü bir kez daha tutmadı ve Osmanlı'nın Rumeli vilayetlerinin elden çıkması için yoğun çaba harcadı.

Balkan devletleri siyasi hedeflerine büyük oranda ulaştı. Ancak Osmanlı topraklarını paylaşmada anlaşamayınca tekrar savaşa (II. Balkan Harbi) tutuştular. Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan hükümetlerinin Arnavutluk vilayetleri üzerinde ciddi toprak ihtirasları vardı. Büyük devletlerden gelen baskı ve tehdit sonucunda Sırp ve Yunan ordularının ilerleyişi durduruldu. Osmanlı hükümetinin en çok güvendiği Almanya ve Avusturya, büyük devletler arasında ikilik yaratmamak bahanesiyle genelde İngiliz taleplerine olumlu yaklaştı.

Kuzey Arnavutluk sınırını belirleme meselesinde Avusturya ve İtalya, Karadağ ve Sırbistan'ın İşkodra vilayetinden çıkarılmasını ve kesinlikle Adriyatik Denizine yaklaşmalarını ve bir liman sahibi olmamalarını istediler. Hatta mümkün olursa Arnavutluk sınırlarını geniş tutup Sırbistan ve Karadağ'ın Kosova ve Makedonya bölgesinden toprak almaması için uğraştılar. Ancak Rusya, Fransa ve İngiltere tam aksini yapmaya çalıştı. Almanya ise daha çok Avusturya yanında yer aldı.

Güney Arnavutluk sınırını belirleme hususunda Fransa ve İngiltere, Yunan isteklerini daha çok dikkate alırken, İtalya ve Avusturya buna karşı çıktı. İtalya yakın gelecekteki İtalyan egemenliği içinde düşündüğü Güney Arnavutluk bölgesinden tamamen Yunan ordusunu uzaklaştırmak istedi. Ayrıca Yunanistan'ın Ege adalarını da almasını istemedi. İngiliz Bakan Grey'e göre; Büyük devletler Londra'daki Büyükelçiler konferansında İngiliz önerilerini barışı sağlamak için kabul etmeliydiler. Bakan Grey'e göre; güney Arnavutluk topraklarını boşaltmasına karşılık Ege adaları Yunanistan'a verilmeliydi. Londra Büyükelçiler Konferansı'nda büyük devletlerin görüşmeleri dünyada umumi bir savaşa neden olabilecek anlaşmazlıkları geçici olarak önlemişti, ancak birkaç yıl sonra 1914 yılında patlayacak I. Dünya Savaşı'nı önleyemedi.

KAYNAKLAR

1-Arşiv Belgeleri

a) ATASE Arşivi Balkan Harbi Koleksiyonu

- BHK. K:143 A:1-A/64 D:106-A F:3-14.
- BHK. K:143 A:1-A/64 D:106-A F:3-36.
- BHK. K:227 A:1-A(69) D:226 F:5-11.
- BHK. K:655 A:4-7342 D:10 F:1-23, F:1-25.
- BHK. K:655 A:4-7342 D:10 F:2-16, F:2-17.
- BHK. K:672 A:5-8207 D:47 F:56.
- BHK. K:673 A:5-8208 D:43 F:2, F:5.
- BHK. K:673. A:5-8208 D:43 F-20a, F-20.
- BHK. K:685. A:6-8268. D:5. F:1.

BHK. K:711 A:4-9556 D:21 F:26.
BHK. K:715 A:4-9557 D-4A F-55.
BHK. K:715. A:4-9557. D-4 F-2.

b) BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

A.MKT.MHM. D:745 G:25. 11.S. 1330.
BEO.İH. G:309255.
DH.EUM.5.ŞB. D:2 G:54.
HR.HMŞ.İŞO. D:28 G:5. Lef:5, 14. Lef:8, 14.
HR.SYS. D:153 G:54-55, 57-58.
HR.SYS. D:1987 G:5. Lef:22.
HR.SYS. D:2401 G:25.
HR.SYS. D:2468 G:11.
İ.MMS. D:156 G:1330/Za-06
MV. D:172 G:17. 12.M.1331.

2-Sürelî Yayınlar

“A Lasting Piece”, *The Daily Mail*, January 23, 1913, s. 6.
“Adalar Meselesi İttifak-ı Müselles’in Hatt-ı Hareketi”, *Tanin*, 9 Şubat 1914.
“Adalar ve Arnavudluk Mesâili”, *İkdam*, 31 Aralık 1913.
“Adalar ve Arnavudluk”, *Sabah*, 18 Aralık 1912.
“Adalar ve Arnavudluk”, *Sabah*, 18 Aralık 1912.
“Adjournment of the Conference”, *The Times*, December 18, 1912, s. 6.
“An Agreement of the Powers”, *The Times*, December 21, 1912, s. 6.
“Arnavudluk Ahvali”, *Sabah*, 4 Kasım 1913.
“Arnavudluk Hududu”, *Sabah*, 1 Kasım 1913, 7 Kasım 1913.
“Arnavudluk İşgali, Teşkilat Projesi”, *İkdam*, 14 Mayıs 1913.
“Arnavudluk Meselesi”, *Tercüman-ı Hakikat* (TH.), 15 Şubat 1913.
“Arnavutluk Hakkında”, *Tercüman-ı Hakikat*, 15 Aralık 1912.
“Arnavutluk İstikbâliyeti”, *Tercüman-ı Hakikat*, 17 Aralık 1912.
“Düvel-i Muazzama’nın Notası”, *İkdam*, 27 Ocak 1914.
Hâkimiyet-i Milliye, Sayı:1757, 28 Mayıs 1926.
“İki İctima”, *İkdam*, 17 Aralık 1912.
“İşkodra Meselesi Dolayısıyla Avusturya-Karadağ İhtilafı”, *Tercüman-ı Hakikat*, 23 Mart 1913.
“İşkodra Meselesi”, *Tercüman-ı Hakikat*, 7 Nisan 1913.
“İşkodra’nın Mukadderatı”, *Tercüman-ı Hakikat*, 5 Mart 1913.
“İttifak Milletinin Galibiyet Diplomasisi ve Arnavudluk”, *Tercüman-ı Hakikat*, 24 Kasım 1912.
“Londra Müzakeratı ve İki Zümre-i Düveliye”, *Sabah*, 11 Aralık 1912.
“Londra’da Ne Yapılacak?”, *Sabah*, 13 Aralık 1912.
“Mütareke Müzakeratı”, *İkdam*, 26 Kasım 1912.
“The London Peace Conference”, *The Guardian*, December 14, 1912, s. 9.
“Yunan’a Verilen Nota”, *Sabah*, 16 Şubat 1914.

3-Araştırma-Tetkik Eserler

Ahmad, F. (1995). *İttihat ve Terakki*. (N. Yavuz, Çev.). İstanbul: Kaynak Yayını.

- Alkan, N. (2014). *Ve Selanik Düştü, 1912-1913 Balkan Savaşı ve Hezimetini*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Anderson, M.S. (2001). *Doğu Sorunu*. (İ. Eser, Çev.). İstanbul: YKY.
- Armaoğlu, F. (2003). *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi 1*. Ankara: BOA Yayını.
- Aslanova, S. (2011). *20. Yüzyılın Başında Rusya'nın Osmanlı Politikası 1903-1917*. Konya: İlkin Ozan Yayınları.
- Atmaca, T. (2007). *Krallık'tan Cumhuriyet'e Tarihte İz Bırakan Dostluğun Mimarları Zogu ve Atatürk*. Ankara: Sanat Kitapevi Yayını.
- Avlonyalı Ekrem Bey. (2006). *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar*. (A. Dirim, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Avlonyalı Süreyya Bey. (2009). *Osmanlı Sonrası Arnavutluk*. (A. Kırmızı, Haz.). İstanbul: Klasik Yayını.
- Aydın, S. (2013). *Balkanları Acı Yüzü Basın Tarihinde Balkan Savaşları*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Bartl, P. (1998). *Milli Bağımsızlık Esnasında Arnavutluk Müslümanları*. (A. Taner, Çev.). İstanbul: Bedir Yayını.
- Basri, H. (2015). *Arnavutluk ve Buhran-ı Osmani*. (M. S. Mertoğlu, Haz.). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Bayur, Y.H. (1991). *Türk İnkılâbı Tarihi II/II*. Ankara: TTK Yayını.
- Berridge, G.R. (2016). *Gerald H. Fitzmaurice*. (U. U. Bulsun, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Bozboru, N. (2013). Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi, B. A.Gökdağ ve O. Karatay, (Ed.), *Balkanlar El Kitabı 1* içinde (555-573). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bridge, F.R. (1972). *From Sadowa to Sarajevo*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Calyer, N. (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri*. (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castellan, G. (1995). *Balkanların Tarihi*. (A. Yaraman, Çev.). İstanbul: Milliyet Yayını.
- Clayer, N. (2013). *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri*. (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, B. (2004). *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*. İstanbul: Büke Yayını.
- Çelik, B. (2005). Osmanlı Devleti'nde İslamcılık Siyasetinin İlk İflas Noktası Olarak Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu. *IX. Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*. 22-24 Ekim 2003. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Çetiner, Y. (1966). *Bilinmeyen Arnavutluk*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Çığıracı, T.İ.H. (2010). *Osmanlı Devleti'nin Çöküş Nedenleri*. (B. Ocak, Haz.). İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Dakin, D. (1962). The Diplomacy of the Great Powers and the Balkan States. *Balkan Studies, III* (2), 327-374.
- Davies, N. (2006). *Avrupa Tarihi*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Demirci, S. (2016). *İngiliz Basınında Osmanlı'nın İki Büyük Krizi*. (N. Engin, Çev.). İstanbul: Tarihçi Kitapevi.
- Djuvara, T.G. (1999). *Türkiye'nin Paylaşılması Hakkında Yüz Proje*. (P. Tacar, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayını.
- Durham, M.E. (1914). *The Struggle For Scutari*. London: Edward Arnold.

- Ediz, İ. (2016). İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu (1912-1918). *Akademik İncelemeler Dergisi*. 11 (1), 35-59.
- Elsie, R. (2010). Conference of Ambassadors 1912-1913. *Historical Dictionary of Albania*. USA: Rowman & Littlefield. 87.
- Erickson, E.J. (2013). *Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ertuna, H. (1983). *Balkan Harbinde Yanya Savunması ve Esat Paşa*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Gawrych, G. (2006). *The Crescent And The Eagle Ottoman Rule Islam And The Albanians*. New York: I.B.Tauris.
- Giaffo, L. (1999). *Albania: Eye of the Balkan Vortex*. USA: Xlibris Corporation.
- Glenny, M. (2001). *Balkanlar*. (M. Harmanacı, Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Graves, P.P. (1999). *İngilizler ve Türkler*. (Y. Tezkan, Çev.). Ankara: 21.Yüzyıl Yayımları.
- Gülboy, B. (2004). *I. Dünya Savaşı Tarihi*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Hall, R.C. (2003). *Balkan Savaşları*. (M. T. Akad, Çev.). İstanbul: Homer Yayımları.
- Hamzaoğlu, Y. (2010). *Balkan Türklüğü* (C. II). Üsküp: Logos-A Yayımevi.
- Hayta, N. (1997). Londra Büyükelçiler Konferansı 17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913. *5. Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Hayta, N. (2000). Ege Adaları Meselesinin Tarihçesi Hakkında 3 Şubat 1922 Tarihli Bir Rapor. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVI (46), 225-248.
- Hayta, N. (2006). *Ege Adaları Sorunu 1911'den Günümüze*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Hayta, N. (2008). *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu Londra Büyükelçiler Konferansı*. Ankara: AAM Yayımları.
- Heaton-Armstrong, D. (2005). *The Six Month Kingdom: Albania 1914*. London: I.B.Tauris.
- Helmreich, E.C. (1938). *The Diplomacy of the Balkan Wars*. Cambridge: Harvard University Press.
- Herbert, A. (1999). *Ben Kendim Osmanlı Ülkesine Son Seyahatler*. (Y. Tezkan, Çev.). Ankara: 21.Yüzyıl Yayımları.
- İrtem S.K. (2004). *Meşrutiyetten Mütarekeye Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Yılları*. (O. S. Kocahanoğlu, Haz.). İstanbul: Temel Yayımları.
- Jelavich, B. (2006). *Balkan Tarihi 2*. (Z. Savan ve H. Uğur, Çev.). İstanbul: Küre Yayımları.
- Kansu, A. (2016). *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908-1913*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karal, E.Z. (1999). *Osmanlı Tarihi IX*. Ankara: TTK. Yayımları.
- Kinross, L. (2008). *Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü*. (M. Gaspıralı, Çev.). İstanbul: Altın kitaplar.
- Knight, E.F. (2010). *1908 İhtilali'nin Hikayesi Jön Türkler ve II. Abdülhamid*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Kocabaş, S. (2000). *Balkan Harbi*. Kayseri: Vatan Yayımları.
- Kocatürk, Ö. (2011). *Osmanlı-İngiliz İlişkilerinin Dönüm Noktası 1911-1914* 2 Cilt. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kolev, V. & Koulouri, C. (2008). *Balkan Savaşları*. (G. Bakırezer, Çev.). İstanbul: APA Yayıncılık.
- Küçük, C. (1992). Balkan Savaşı. *TDV İslam Ansiklopedisi C. 5* içinde. İstanbul: TDV Yayımları.

- Malcolm, N. (1999). *Kosova Balkanları Anlamak İçin*. (Ö. Arıkan, Çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Mazower, M. (2007). *Selanik Hayaletler Şehri Hristiyanlar Müslümanlar ve Yahudiler*. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: YKY.
- Mazower, M. (2014). *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*. (A. Ozil, Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Mccarthy, J. (1995). *Ölüm ve Sürgün 1821-1922*. (B. Umar, Çev.). İstanbul: İnkılâp Yayını.
- Mutlu, C. (2015). *Osmanlı'da Bir Ermeni Hariciye Nazırı Gabriel Noradunkyan Efendi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Nivet, H. (2011). *Balkan Haçlı Seferinde Avrupa Siyaseti ve Türklerin Felaketi* (R. Rıfki, Çev.). ARK Kitapları, İstanbul: Özgü Yayıncılık.
- Okur, M. (2013). Birinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar, B. A.Gökdağ ve O. Karatay, (Ed.), *Balkanlar El Kitabı 1* içinde (595-606). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özçelik, S. (2006). *Balkanlarda Kimlik Arayışı Bulgar Terör Örgütünün Anatomisi*. İstanbul: İlgi Yayınları.
- Pearson, O. (2004). *Albania and King Zog: Independence Republic and Monarchy*. New York: IB Tauris.
- Poincare, R. (2013). *Ateş Çemberindeki Balkanlar*. (R. Katı, Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Pollo, S. & Puto, A. (1981). *The History of Albania From Its Origins To The Present Day*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Rohde, H. (1932). *Asya İçin Mücadele ve Şark Meselesi*. (Binbaşı Nihat, Çev.). İstanbul: Askeri Matbaa.
- Selahattin, M. (2006). *Bildiklerim Muhalif Hatıralar*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Shaw S.J. ve Shaw, E.K. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (Cilt 2). (M. Harmancı, Çev.). İstanbul: E Yayını.
- Shuka, X. (2015). Italian Attitude Towards the Albanian Issue: Albania's Southern Border at the Conference of Ambassadors in London 1912-1913. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6 (3), 325-330.
- Söylemezoğlu, G.K. (1946). *Hatıraları Atina Sefareti*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Stavrianos, L.S. (2008). *The Balkans Since 1453*. New York: NY University Press.
- Stickney, E.P. (1926). *Southern Albania or Northern Epirus in European International Affairs: 1912-1923*. USA: Stanford University Press.
- Story, S. (2009). (Ed.), *İsmail Kemal Bey Hatıratı*. (A. İslamoğulları ve R. Hoxha, Çev.). İstanbul: TVY Yayını.
- Şimşir, B.N. (1989). *Ege Sorunu Belgeler 1912-1913 I, II*. Ankara: TTK Yayını.
- Turan, Ş. (1965). Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı, *Bellekten*, XXIX (113), 77-119.
- Türkmen, Z. (2000). *Belgelerle Yunan Mezalimi*. Ankara: Ocak Yayını.
- Ulubelen, E. (1967). *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*. İstanbul: Aykaç Kitapevi.
- Uzdil, M.B. (1936). *Bulgar Komitalarının Tarihi ve Balkan Harbinde Yaptıkları*. Genelkurmay Başkanlığı, Ankara: Askeri Matbaa.
- Ülman, H. (2002). *I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Ünal, T. (1998). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kamer Yayını.
- Wachtel A.B. (2009). *Dünya Tarihinde Balkanlar*. (A. C. Akkoyunlu, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Waylet, B. & Jackh, E. (2004). *İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu, Doğuda*

İhsan Burak Birecikli
Londra Büyükelçiler Konferansında Arnavutluk'un Sınırları Meselesi 1912-1913
The Issue of Borders of Albania at the Conference of the Ambassadors in London 1912-1913

- İngiliz Alman Rekabeti ve Balkan Savaşından Sonra Almanya.* (V. Atilla, Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayını.
- Wilson, H.W. (2007). *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri 1.* (L. Çekiç, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yerasimos, S. (2001). *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye 2.* (B. Kuzucu, Çev.). İstanbul: Belge Yayını.